

KNJIŽEVNOST.

Rudolf Hans Bartsch in njegov najnovejši roman: »Gospa Utta in lovec«. (»Frau Utta und der Jäger«.)
Mnogo premalo se brigamo Slovenci za tega nadarjenega sina naših krajev, ki je izza svojega romana »Das deutsche Leid« (Nemška bol) prešel popolnoma v protislovenski in protiverski tabor. Tudi v zgornjem, ravno kar izšlem romanu se je povrnil v naše kraje, sedaj že na štajersko-kranjsko mejo ob Savi. Ondi stoji grad Straža, posest starega nemškega grofovskega rodu Heydenreichov. Zadnji izmed zastopnikov tega plemena, mladi graščak Hans, je človek prav po Bartschevem okusu: Samosvoj, brez verskega in moralnega čuta, brezobziren, obenem velik lovec in prijatelj prirode; nanjo ga veže ljubezen tako strastna in globoka, da pozabi v njej vse, svoj dom, svoje gospodarske in družabne dolžnosti, da, celo ljubljeno gospo Utta Dressel, mlado, bogato in dražestno vdovo z Dunaja, ki ima ne daleč od Straže na štajerski strani graščino Rankenstein. — Da ga izvabi iz njegovega lovskega raja, spravi lepa vdova stari grad Stražo in vse posestvo s pomočjo Slovenske posojilnice do izvršilne prodaje, upajoč, da prisili Hansa s tem, da se preseli za vedno ž njo na svetli in veseli Dunaj. A zmotila se je v njem; le še trdovratneje se oprije Hans grof Heydenreich zadnjega kosčka gozda in lovišča, ki mu je ostalo gori na hrvaškem ozemlju. Tako ga mora gospa Utta sama poiskati; to stori na kresni večer, ko sedi Hans na najvišjem vrhu Gorjancev pri samotnem kresnem ognju. Ondi se najdeti ta dva človeka v divji strasti ter živita tam gori prav po načinu poganskih prednikov »Heydenreichovih. Praznovorno ljudstvo po Gorjancih si pripoveduje, da je prišla vila rojenica k divjemu lovcu. — To se odslej ponavlja vsako leto, zakaj Utta in Heydenreich sta spoznala, da nista za zakon, ampak samo za ljubezen. S tem tipično Bartschevim zaključkom se konča tudi roman.

O celem delu ni da bi širje razpravljali. Že iz kratkega posnetka vsebine je razvidno, koliko je roman v moralnem oziru vreden. Bartsch vidno napreduje v psovanju vsega, kar je slovensko. Da ravno zato slovenske duhovščine ne mara, to nam je že iz njegovega romana »Nemška bol« znano, ali takrat jo je le bolj na splošno napadal. V pričujočem romanu (stran 77) pa nam riše slovenskega župnika tako-le: »Širok obraz, nizko čelo, črne, mežikajoče oči, polne zavisti, in rumeno lice. Ne posoda božje ljubezni, ne! Človek plemenskega sovraštva.« Ta župnik je predstavnik vsega zla, ki pride na ubogega, vrlega Hansa, celo okrajnega glavarja zna zoper njega nahujskati.

Ta okrajni glavar je — Bogu bodi potoženo — tudi že Slovenec. Ime mu je Trojar. Bartsch poda o njem sledečo sliko: »Preži za mogočnostjo, doto in lepoto. Otrok je ljubljanskih zakotnih ulic, precej temnega pokolenja.« Oče (čeprav se to težko sklada z imenom Trojar) je bil po Bartschu še Nemec, zato pa mu je bila mati »hči slovanskega žganjarja«. Obraz slovenskega okrajnega glavarja je seveda zopet »širok, od vina rjast (rotrostig); glava je kratka in debela. Oko ni jasno, ampak zre nebistro in zastrto

v svet,« gospod Bartsch ne ve, ali vsled pijače, ali vsled pomanjkanja »jasnega duševnega življenja«. Kadar se uprejo te oči naravnost v koga, takrat niso nevarne, kadar pa omahnejo po strani ob protivniku, takrat je vedno kaj zlega za njimi nastalo.

Ta okrajni glavar torej je poleg župnika princip vsega hudega, ki se navali zoper grofa Hansa. Ne more namreč razumeti, da strelja gospod grof kmete, kakor se strelja divjačina, ter mu zato odvzame orožni list. Župnik je tako čuden in se zgraža nad tem, da si gospod grof v gozdu privoščiti lepa slovenska dekleta, kakor jih ravno najde tam gori, ali da širi poganske nazore in jih pospešuje (kakor pri norem filozofu Mückenbrünnu).

Rudolf Hans Bartsch je čudna prikazen v nemškem slovstvu. Zdi se, kakor bi plemenska dvoreznost, ki je brezdvomno zastopana v njem, vplivala na vse njegove proizvode. Narobe Balaam bi rad hvalil, pa vsled razmer in čitateljstva proklinja slovenski svet, v katerem je vzrastel, ki mu je dal miline in sanjavosti, živobarvnosti in toplote, s katero se razlikuje sebi v prid od ostalih modernih nemških pisateljev. Da ga veže na slovenstvo in jugoslovanstvo čudna privlačna sila, nam dokazuje dejstvo, da se skoraj v vsakem svojem romanu po kaki osebi ali pa tudi samo po kaki meditaciji spominja Jugoslovancov, še celo v takih delih, kjer se vrši dejanje daleč od slovenskega sveta. V »Povesti o Hanici in njenih ljubimcih« (Geschichte von der Hannerl und ihren Liebhabern) nam slika nadporočnika Rabuljo, orjaškega Hrvata, ki odvede Hanico staremu hofratu Van der Boogn; ta častnik se nam zdi v Bartschevi sliki kakor prototip vsega živalskega, divjega in skritega, kar tiči po Bartschu v Jugoslovancu. V romanu »Die Haindlkinder«, ki se vrši tudi na Dunaju, nam predločuje tihega Johannes Haindla, ki študira avstrijsko in posebno slovansko prazgodovino. Ta njegov glavni junak izusti neke sledeče besede o Slovencih: »Da! oni so stanovali tu (na Dunaju) ter dali Vindoboni ime; oni so še sedaj, dejal bi, talna voda našega avstrijskega prebivalstva. Kdo od nas bi se upal tajiti, da ne polje kri tega naroda tudi v njegovih žilah?« In pri Fišavu, na predgorah Sneznika, v bližini Wiener-Neustadta najde isti Johannes slovenske žrtvenike iz poganskih časov ter uživa ondi prav po pogansko in po Bartschevo ljubezen s svojo svakinjo.

Še v svojem romanu prvcu »Dvanajstotnica iz štajerske« (Zwölfe aus der Steiermark) je Bartsch zelo radikalno v nič deval zgornjeavstrijske »Mostschädel« proti lahki, veseli in živi jugoslovanski krvi ter dovolj simpatično slikal zastopnika štajerskih Slovencev, visokošolca in poznejšega profesorja Zemljariča.

No, to »krivdo« je že v svoji »Nemški boli« temeljito popravil. Je to pač visoka pesem političnega boja Südmarke proti slovenskemu kmetu in obrtniku, a vendar je v njej še nekaj viteštva, ki tudi narodnemu nasprotniku ne odreče povsem boljših lastnosti. — »Gospa Utta« pomenja v tem oziru očitno nazadovanje. Bartsch zavzema napram slovenskemu

kmetu popolnoma stališče kakega srednjeveškega valpta. Posavski kmetje so mu a priori zoprni, ker se branijo vednih samolastnosti grofovih; slika jih kot zgolj pijance, tatinske lovce, celo kot morilce (v prizoru, ko streljajo ponoči na grofa Hansa, ko obveže ranjenega filozofa Mückenbrünna). Simpatični so mu samo še samotni kmetje na Gorjancih, ti praznovorni, dobri ljudje, ki smatrajo ponočno ljubico Hansovo za rojenico in mirno trpe, da jim prav po srednjeveško grabi in izprija njih hčerke in sestre — »ne da bi te kdaj kaj tirjale« (str. 105). To so še slovenski kmetje, kakor bi jih grof Hans potreboval! A Bartschev roman sam nam kaže obenem neodoljivo silo našega naroda: stoletja je molče

trpel, kakor oni zadnji, od sveta ločeni Gorjanci, in pretrpel vsa nasilja; danes vstaja čvrst in žilav na dan, na bojišče, pač ne več kot v srednjem veku s kijem in koso, ampak z gospodarskim orožjem posojilnic in zadrug. In če nam Bartsch na koncu svojega romana popisuje padeč in prodajo nemške graščine po slovenski posojilnici, in kot posledico beg Heydenreichove gospode s kranjskih tal v Gradec — ali ni nehoti pisal tiho obsodbo svojemu glavnemu junaku in od njega zastopanim idejam? Nam se zdi, da je ta zvršetek simbol nujnega zgodovinskega razvoja in zgodovinske pravice, po kateri bo naše ljudstvo raslo in cvetelo, ko ne bo o »Nemški boli« in »Gospe Utti« nihče nič več govoril. R. A.

GLASBA.

Koncert »Glasbene Matice«.

Dne 10. aprila t. l. je »Glasbena Matica« priredila v veliki dvorani »Narodnega Doma« II. dobrodelni koncert tekoče sezone z bogatim in zelo raznoličnim sporedom.

Nastop matičnega — radi vojne po številu dokaj zmanjšanega — mešanega zbora je tvoril nekak okvir ostalemu koncertu. V prvem nastopu je zbor izvajal Vilko Novakovo »Cviječe iz narodnega vrta«, venec hrvatskih narodnih pesmi za mešani zbor s spremljanjem klavirja in harmonija, Emil Adamičovo skladbo »Mlad vojak po vasi jezdi« in Josip Pavčičevo »Kaj ve misli?«. Novakovo »Cviječe« je jako slikovita in učinkujoča obsežna skladba, v prvi polovici prinašajoč deloma globokootožne, deloma brezskrbno vesele popevke, brez posebne zveze nanašane ena na drugo; v drugi polovici pa se skladba razvije v celoten, kompakten, logično rastoč slavospev s silnim, najprej enoglasnim, potem pa večglasnim sklepom. Izvajanje je bilo izvrstno, posebno pohvalo zasluži krasno dinamično niansiranje. Adamičev zbor »Mlad vojak po vasi jezdi« je imenitna moderna skladba, ki se vseskozi najtesneje oklepa besedila. Zelo lepo je altovsko mesto, krona skladbe pa štiriglasni sklepni kanon. Zbor je moral skladbo ponoviti. Tudi Josip Pavčičev zbor »Kaj ve misli?« je v glasbenem oziru jako lep, vendar izvajanje ni napravilo tolikega vtisa, kot bi ga kdo pričakoval iz partiture. Tekst je dvomljive vrednosti. Tekom koncerta je zbor zapel še dr. Anton Schwabovo »Še ena« in dr. Gojmir Krekovi »Slika« in »Blagor jim«. Dr. Schwabova skladba je zložena v preprostem, a dobro pevnem slogu. Zbor jo je ponavljal. Tekst neprikladen. Takih »junakov«, kot jih proslavlja ta pesem, nas sedaj v vojski, pa tudi sicer — Bog varuj! Dr. Krekovi skladbi sta bili za sedanjí čas primerni. Pri prvi je zelo spretno uporabljen ljudski motiv, v sredi pa se skladba razprede v kratke, proste imitacije. Veličastna, polifonna in težka je skladba »Blagor jim«. — G. koncertni vodja Matej Hubad je vse zборе, tako tudi ravnokar imenovanega »Blagor jim«, naštudiral v vsakem oziru do pičice natančno in jih s svojimi pevci in pevkami precizno izvedel. Izredno premišljena je bila interpretacija dr. Krekove skladbe

»Blagor jim«, ki je nudila — vsaj kar zborove skladbe zadene — poleg hrvatskih narodnih skoroda največ užitka.

Obilo zanimanja za ta koncert sta povzročila g. Julij Betetto, c. kr. dvorni operni pevec z Dunaja, in g. Janko Ravnik, konservatorist iz Prage. G. Betetto — mislim — od izvajanja P. Hugolin Sattnerjeve »Jeftejeve prisege« ni več v Ljubljani nastopil. Pri sedanjem koncertu je pel »spev Wolframa« iz Wagnerjevega Tannhäuserja, Risto Savinovo »Poslednje pismo« in dve Lajovičevi skladbi: »Norčeva jesenska pesem« in »Mesec v izbi«. Nekoliko sicer nerazpoložen, je vendar pel in predač, kakor poje in predava pevec-mojster. G. Ravnik pa nas je kot pianist seznanil s par Viteslav Novakovimi skladbami: Balado v E-molu in Valaškim plesom. Obe skladbi nosita znak najnovejše moderne struje, sta duhoviti in samorasli. G. Ravnik je bil njiju prav dober interpret. Razen v tem samostojnem nastopu smo imeli priliko slišati g. Ravnika tudi kot odličnega spremljevalca na klavirju. Poleg vsega že naštetega koncertnega sporeda nam je omenjati še Lajovičev dvospev »Kje se skrivaš mi, vesne mili dan« za ženske glasove in klavir, in trispev istega skladatelja »Pesem primorke«, kateri dve prvovrstni moderni skladbi so izvajale gojenke solopetja »Glasbene Matice«, gospodične: Marija Pirh, Maruška pl. Trnkóczy (sopran); Mila Počivalnik, Cenka Sever (mezzosopran); Jelica Sadar in Zora Ropas (alt). Na klavirju jih je izborno spremljal g. Josip Vedral, učitelj »Glasbene Matice«. Obe skladbi sta bili prav lepo izvedeni, »Pesem primorke« pač nekoliko prepočasi. Bolje se je slišala ista skladba naslednji dan v nedeljo 11. aprila pri I. javni produkciji gojencev »Glasbene Matice«, ker se je vzel bolj čvrst tempo. — Ravnokar imenovana produkcija gojencev »Glasbene Matice« je izvrstno in jako častno uspela. Nastopile so štiri gojenke na klavirju (šola gđe. J. Chlumecke in g. Fr. Gerbića); štirje učenci violinske šole g. Jos. Vedrala in tri gojenke v solopetju (šola g. M. Hubada). K popolnemu tozadevnemu uspehu treba čestitati šoli in gg. učiteljem. Koncert in produkcija sta bila nenavadno obilno obiskana. Dvorana »Narodnega Doma« je bila oba večera natlačena polna. Stanko Premrl.